

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ МІСТА, ЯК ОСНОВНА РИСА ОДНОЙМЕННОГО РОМАНУ В. ПІДМОГИЛЬНОГО

*«...И разум в мир откроет двери,
Души сердечные потери
Он лечит и дарует мир.
Но может чувства те отнять,
Что сердцу лишь дано понять...»*

Н. Гумилев

У статті особлива увага приділена інтелектуальній та філософській складовій художніх образів роману Валер'яна Підмогильного «Місто». Завдяки цьому аспекту літературні герої набувають яскравої індивідуальності та реалістичності, а поставлені автором проблеми не втрачають свого актуального звучання і сьогодні. Головний герой роману – звичайна людина, що втрачає внутрішнє, глибинне «Я», внаслідок руйнівного впливу оточуючого урбанізованого суспільства. Однак, автор, до кінця вірний принципам екзистенціальної філософії, не показує остаточної загибелі свого героя. Його долю вирішує читач, в залежності від особистих переконань та внутрішніх моральних норм. Таким чином, діалог з читачем прозаїк не обмежує кордоном літературного роману, надаючи твору глибокого реалістичного звучання. Інтелектуальність, глибокий психологізм та принципи екзистенціальної філософії – основні складові творчого надбання митця.

Ключові слова: інтелектуальна складова, глибокий психологізм, екзистенціальна філософія, філософська інтелектуальність, художній образ.

Література – унікальний зразок людського мистецтва, в якому синкретично об'єдналися творча складова, глибокий психологізм та наскрізна інтелектуальність оточуючого світу. Саме ці риси характеризують українську психологічну та філософську прозу, яскравим представником якої виступає Валер'ян Підмогильний.

Мета даної статті – дослідити інтелектуальний дискурс радянської епохи, що знайшов втілення у творчій спадщині В. Підмогильного. А саме – романі «Місто».

Актуальність дослідження полягає у наскрізному психологізмі та персоніфікованості художніх образів роману. Крім того, майстерне використання автором літературних художніх прийомів при створенні образів, індивідуалізація та потяг героїв до знань, вищого ідеалу людського суспільства того часу, створює унікальну атмосферу та проблематику, яка не втрачає своєї актуальності і сьогодні.

При написанні статті особливу увагу приділено наступним працям: монографії Ю. Шереха, присвяченій феномену творчої спадщини В. Підмогильного, збірці творів визначного представника української літератури, письменника, критика та поета І.Я. Франко, а також збірникам творів В. Підмогильного.

Феномен української інтелектуальної філософсько-психологічної прози І.Я. Франко відносив до надзвичайних літературних явищ і вважав «справжньою скарбницею української психологічної, інтелектуальної літератури. У центрі творів митців – людська душа, усі ті світла й тіні, що породжуються людським серцем» [1, с. 224].

Валер'ян Підмогильний майстерно відтворив у романі «Місто» в образі головного героя риси звичайної людини, інтелектуальної особистості, що прагне до самовдосконалення,

знань, однак не є шаблонно позитивним літературним образом, що набув масової популярності у літературі того часу. Так звана «поетика плакату» не знаходить у творчості В. Підмогильного щонайменшого відклику.

У романі автором зображений образ сільського парубка – Степана Радченка. Завдяки майстерним описам природи, навіть використанню кольорів, автор змальовує духовну чистоту й щиросердність парубка. Він прагне отримати спеціальність, вчитися (зразу ж починається інтелектуальна філософська складова), щоб потім поїхати до рідного села та допомогати людям, але...

Поступово жага до збагачення, намагання зробити кар'єру будь-якою ціною, руйнують творчу та взагалі – людську особистість юнака. Як характеризує його, безтямно закохана дівчина Зося: «У тебе... темне, чорне нутро...» [2, с. 123]. Хоча від початку твору переважають світлі, сяючі кольори – блакитний, сонячно жовтий, зелений, то поступово усі їх змінює сірий колір міста.

Однак, В. Підмогильний змальовує тогочасне місто не тільки як оточуюче середовище, чи місце подій, що розгортаються у романі. Місто (і саме з великої літери) – жива, розумна і сповнена нестямної, хижої вдачі, істота. Воно постійно розмовляє з головним героєм, немовби підштовхуючи його до жахливих и незгарбних вчинків. Які аж ніяк не відповідають не тільки візерцю-плакатному образу літературного героя радянської доби, але й людським цінностям взагалі. Він руйнує долю усіх жінок, з якими стикається протягом життя: Надійку – дівчину з села, з якою він приїхав до міста, гвалтує; квартирну господиню, коханцем якої він стає із зображення заощадливості (щоб не сплачувати за кімнату), безжально кидає. Тому жінка поступово опиняється на самому дні тогочасного суспільства. Зустріч з міською дівчиною – Зося. «...маленьким міським горобчиком...» [3, с. 145], як її називає Степан, ніби змінила ставлення парубка до себе та до оточуючих жінок. Він, ніби-то, закохується... Однак, головним словом залишається це сумне и трагічне – ніби-то.

Підмогильний майстерно нагнітає атмосферу, використовуючи художні прийоми інтелектуального українського філософського психологізму: внутрішні роздуми-монологи героїв, описи оточуючого середовища та природи, що розкривають внутрішній стан героїв твору і т.д.

Зося бачить внутрішню суть Степана, тому їй вдається на деякий час серйозно заволодіти його думками, але не серцем. Коли дівчина починає з парубком майстерно розроблену психологічну гру, вона майже перемагає, але... Зося закохується й тим самим підписує собі смертний вирок. Отримавши ще одну перемогу, Степан безжально кидає її і починає шукати нову кандидатуру на роль коханки. Саме коханки, а не коханої жінки.

Самогубство Зосі на певну мить пробиває панцир байдужості Степана, але з ним починає поволі говорити саме Місто та його ілюзії. Він бачить вулиці, де йдуть люди, афіші майбутніх вистав, і у нього народжується одна єдина думка – він ні в чому не винен. Дівчина сама пішла з життя, тому... Треба жити далі.

Останньою жінкою на життєвому шляху Степана стає таємнича и загадкова Рита. Її постать ніби укрита сірим міським попелом, виділяються лише яскраво нафарбовані губи. Саме за цю деталь чепляється втомлений погляд головного героя.

Степан вже не знає, чого він бажає від життя та якої кар'єри намагається досягнути? Він втомлений як містом, так і самим життям. Таким чином письменник-прозаїк, філософ і психолог визначає себе не тільки як представник реалістичного напрямку у художній літературі, але й вірний послідовник філософії екзистенціалізму. Особливо, її провідного пункту – проблеми вибору кожного та відповідальності за свій вибір.

Саме тому остаточну урбаністичну перемогу речей (матеріального над духовним) над людиною митець не показує, він залишає герою і читачу шанс виправити ситуацію на краще. Бо діалог з читачем не закінчується поза межами твору – кожен вирішує долю головного героя у зв'язку з особистими сподіваннями. Цей нюанс також є однією з провідних рис інтелектуальної української психологічної прози та філософії екзистенціалізму зокрема.

Роман Валер'яна Підмогильного «Місто» – незвичний та яскравий витвір українського літературного інтелектуального мистецтва. У якому, завдяки майстерному використанню художніх прийомів:

- метафоризації та персоніфікації художніх образів;
- психологічних паралелізмів, проведених митцем між внутрішнім світом героїв та картинами оточуючого середовища;
- майстерній грі автора кольоровою палітрою для змалювання внутрішнього стану головного героя;

– численним внутрішнім роздумам-монологам, що допомагають більш повно відворити психологічний портрет літературного героя та надати йому індивідуальності.

Завдяки цьому постають глобальні інтелектуальні та філософсько-психологічні проблеми не тільки тогочасного суспільства, але й сучасності. Психологізм, наскрізна інтелектуальність найменших деталей та риси філософії екзистенціалізму – головні риси творчих спадщини В. Підмогильного, що роблять митця яскравим представником української інтелектуальної філософської психологічної прози.

ЛІТЕРАТУРА

1. Франко І.Я. Зібрання творів : у 50 т. / Франко І.Я. – К. : Наукова думка, 1984. – Т. 4. – С. 224.
2. Підмогильний В. Повне зібрання творів : у 2 т. / Підмогильний В. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 1. – С. 1-245.
3. Підмогильний В. Повне зібрання творів : у 2 т. / Підмогильний В. – Т. 2. – С. 1-158.
4. Шерех Ю. Валер'ян Підмогильний – суворий аналітик доби / Шерех Ю. – К., 1988. – С. 1-327.
5. Валер'ян Підмогильний. Біографія і творчий шлях // Усе для школи. Українська література. – К. : «Форум видавців», 1990. – С. 1-72.

С.А. Изосимова

Экзистенциальная философия Города, как основная черта одноименного романа В. Пидмогильного

В статье особое внимание уделяется интеллектуальной составляющей художественных образов романа Валерьяна Пидмогильного «Город». Благодаря которой литературные герои приобретают яркую индивидуальность, а затронутые автором проблемы экзистенциальной философии не утрачивают своего актуального звучания и сегодня. Главный герой романа – обычный человек, который постепенно утрачивает свое внутреннее «Я», под разрушающим влиянием окружающей урбанистической общественной среды. Однако, автор, верный принципам философии экзистенциализма, не показывает трагической картины окончательной гибели своего героя. Дальнейшую его судьбу решает сам читатель, в зависимости от личного мировоззрения и внутренних моральных норм. Таким образом, диалог с читателем прозаик не ограничивает границами литературного произведения. Что придает роману глубокое реалистичное звучание и актуальность в наше время. Интеллектуальность, глубокий психологизм и принципы экзистенциальной философии – основные составляющие творческого наследия писателя.

Ключевые слова: интеллектуальная составляющая, глубокий психологизм, экзистенциальная философия, философская интеллектуальность, художественный образ.

S.A. Izosimova

Cities Ekzistentsialnaya Philosophy as the Main Feature of the Novel by W. Pidmogilnogo

The article focuses on the intellectual component of the artistic images of the novel tranquilizer Pidmohylny «City». Thanks to that book heroes get bright personality and problems raised by the author do not lose their current sound today. Roman V. Pidmohylny «City» – a striking example of contemporary urban literature, which firmly and organically intertwined realism, metaphor and personification of images along with the philosophy of existentialism and deep, penetrating psychological human consciousness. However, these trends contradict the dominant power, because the work was badly *razkrytykovany* and for many years was in the analog history. Only today the creative heritage of Pidmohylny begins dropwise to return to the literary world and find their readers. Therefore, solid layer of material still subject to research in the future, and put *atvorom* problem – human indifference, loss of spirituality and their roots, progressive urbanization and impairment of heart - do not lose their relevance and acute and painful sound in our time. Thus, «strict analyst day» V. Pidmohylny through the centuries leaves his dialogue with descendants. The artistic heritage of Valerian Pidmohylny - link remarkable not only Ukrainian literature, but also national culture. The artist and innovator, philosopher and psychologist, spoke out against the then existing and actively propagated the then government «poetics Poster» that prevailed in the literature – model image of the protagonist works that appeared *spavzhnim* model for society: honest and decent, educated, talented and loyal to their homeland. Intelligence, deep psychology and principles of existential philosophy – the main components of the creative heritage of the writer.

Key words: intellectual component, deep psychology, existential philosophy, *ekzistentsialnaya* philosophy, philosophical intelligence, artistic image.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2014.